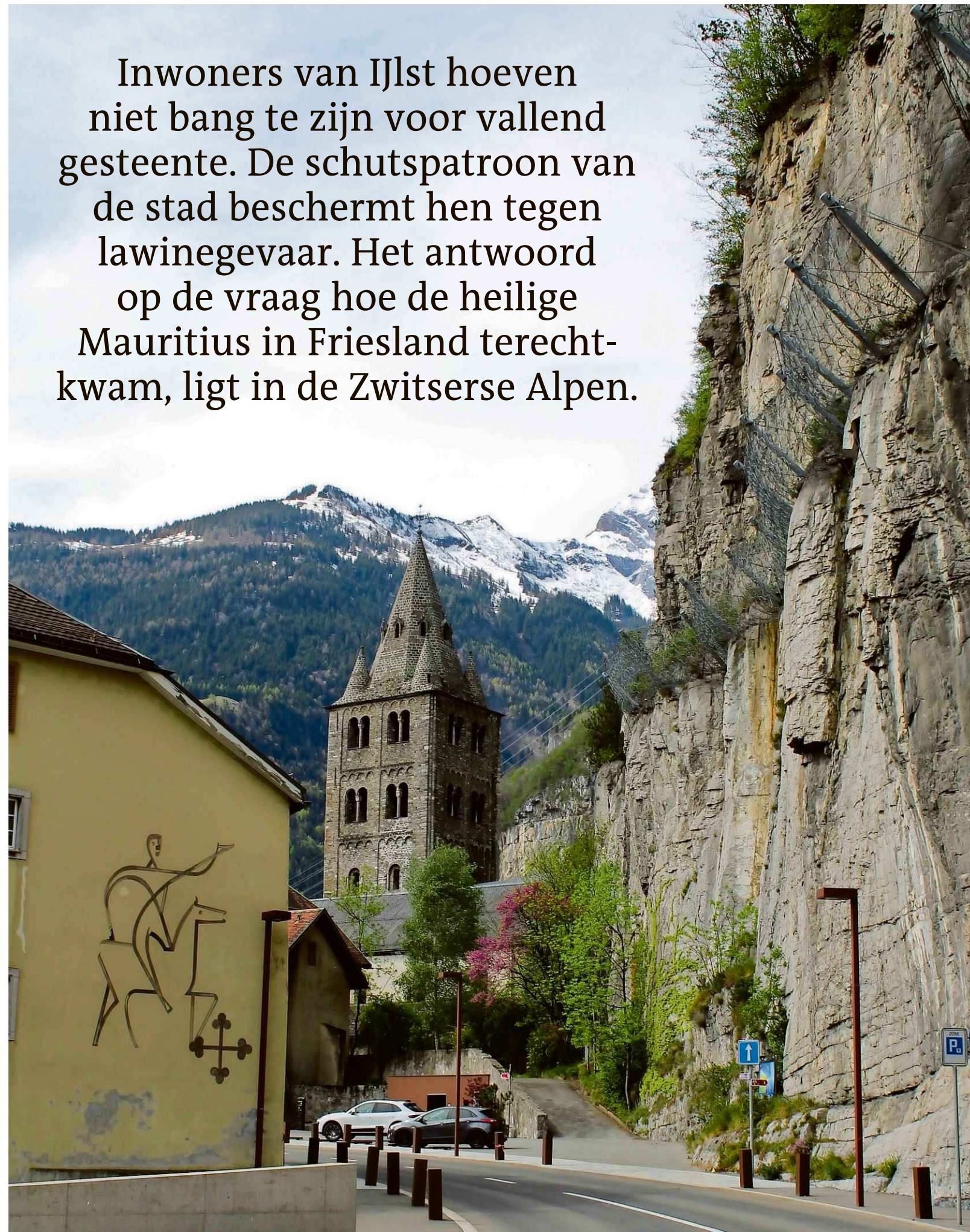

HOE SINT-MAURITIUS VERSCHEEN IN IJLST

Inwoners van Ijlst hoeven niet bang te zijn voor vallend gesteente. De schutspatroom van de stad beschermt hen tegen lawinegevaar. Het antwoord op de vraag hoe de heilige Mauritius in Friesland terecht kwam, ligt in de Zwitserse Alpen.

Saint-Maurice ligt tegen de rotswand aan gevleid. Muurschilderingen op de gebouwen verwijzen naar de geschiedenis.

Vorig jaar was Sint-Mauritius voor even terug in Ijlst. De heilige met het donkere gelaat en de bloedrode mantel speelde een hoofdrol in *De Frijtinker*, het muziektheaterstuk dat als onderdeel van de cyclus *Under de Toer* werd opgevoerd. Niet ver van de plek waar vroeger de kerk stond die zijn naam droeg, betrad hij het podium.

Voor de Reformatie was het in heel Friesland de gewoonte dat kerken werden gewijd aan een heilige, die daarmee meteen de schutspatroom van een stad of dorp werd. Ook in de namen van veel protestantse kerken klinkt dat gebruik nog door. De Martinikerk in Sneek, in Franeker of in Bolsward, de Nicolaaskerk in Hantum of Dearsom: de lijst is te lang om hier in zijn geheel te vermelden.

De heilige Nicolaas ontfermt zich over schippers, vissers en scheepsbouwers, dus zijn populariteit in Friesland laat zich makkelijk verklaren. Martinus van Tours, de soldaat die zijn mantel deelde met een bedelaar, mag zich als Sint-Maarten ook in een grote ahang onder de Friezen verheugen. Maar hoe komt een stad als Ijlst aan een tamelijk onbekende heilige die de inwoners beschermt tegen lawines en die zich ontfermt over hun wijnstokken? Voor het antwoord op die vraag moeten we terug naar de tijd van Karel de Grote.

In de Friese geschiedschrijving gaan feit en fictie vaak hand in hand. Of het nu verhalen zijn over koning Radboud, de Slach bij IJrsum of de moord op Bonifatius: de mythe is nooit ver weg. Hoe de strijd tussen Friezen en Franken in werkelijkheid ook verliep, feit is dat de Friezen zich uiteindelijk onderwierpen aan de Frankisch koning Karel de Grote en zich daarop ook vrij snel lieten kerstenen. Toen het leger van Karel in het jaar 772 oprukte om Rome te bevrijden van de Longobarden, streken Friezen mee in de voorste linies. En ook toen in 799 de inwoners van Rome in opstand kwamen, waren het Friezen die hielpen de pauselijke macht te herstellen. Een jaar later liet Karel de Grote zich door de paus tot keizer kronen.

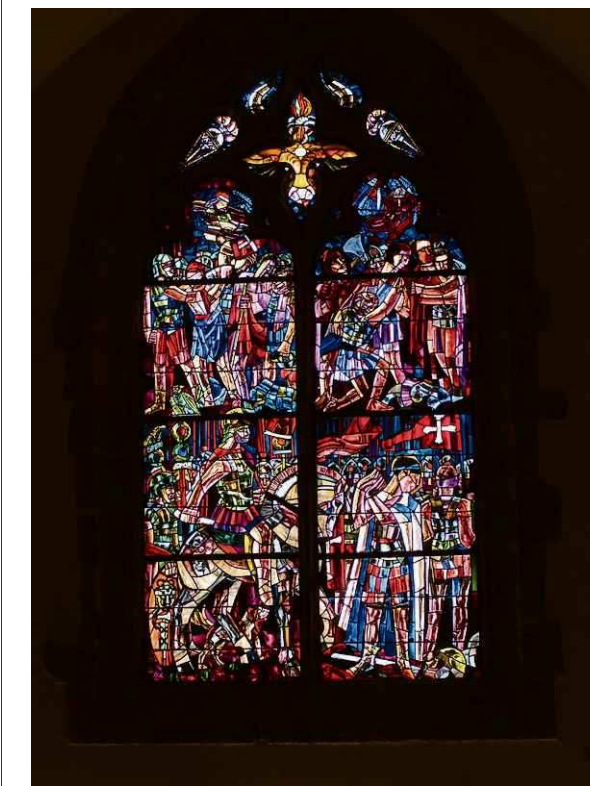
Rond die tijd ontstond op een steenworp afstand van de toenmalige Sint-Pietersbasiliek een Friese wijk. In deze 'schola' stonden niet alleen huizen, maar ook herbergen en een ziekenboeg, er was een put en de Friezen bouwden er hun eigen kerk. Bedevaarten naar Rome kwamen in zwang en Friese pelgrims hadden met hun eigen schola een thuishaven in Rome. Met het verstrijken van de eeuwen nam ook het handelsverkeer via de pelgrimsroute steeds verder toe.

DE ALPEN OVER

Trek op de landkaart een rechte lijn van Friesland naar Rome en meteen is duidelijk dat de Alpen ongeveer halverwege liggen. Wie de reis wil maken moet eroverheen. Friese handelaren voeren de IJssel op, volgden aansluitend de Rijn tot aan Bazel en gingen daar van boord. Te voet trokken ze verder. Tot diep in de dertiende eeuw zullen de meesten van hen stroomopwaarts door het Rhône-dal zijn getrokken naar de Sint-Bernhardpas. Daar staken ze de Alpen over, net als Karel de Grote met zijn legers en veel later Napoleon.

In het spoor van de Friese handelsreizigers reis ik door het Zwitserse Rhône-dal. Per trein heb ik in grote lijn dezelfde route gevolgd als zij, via Keulen, Bazel en Montreux. Wanneer ik voorbij het plaatsje Bex langs de snelstromende rivier wandel, doemen enorme granieten wanden voor me op. Een klein kasteel bewaakt een middeleeuwse stenen brug en daarmee de toegang tot de achterliggende vallei. Even verder, tegen de rotswand aan

BESCHERMHEILIGE VAN FRIESE HANDELSREIZIGERS

geveleid, ligt het stadje Saint-Maurice. Een van de eerste gebouwen die ik zie is de abdij, die eveneens de naam van de heilige draagt.

Het verhaal wil dat Mauritius aanvoerder was van een Romeins legioen dat geheel bestond uit christelijke soldaten, afkomstig uit Thebe. De stad Thebe heet nu Luxor en ligt in Egypte. Hij en zijn mannen weigerden de wapens op te nemen tegen opstandige Germaanse stammen, christenen net als zij. Dat wakte de woede van het Romeinse opperbevel. Toen ze ook nog eens vertikten halt te houden bij de Mercuriustempel in Agaunum en aan de Romeinse goden te offeren, was de maat vol. Op last van keizer Maximianus werd elke tiende man gedood, maar in navolging van hun aanvoerder Mauritius en zijn officieren gaven de resterende leden van het gedecimeerde legioen geen krimp.

Het liep uit op een bloedbad. Romeinse soldaten martelden en vermoordden duizenden andere Romeinse soldaten. De mantel van aanvoerder Mauritius kleurde rood van het bloed van zijn mannen, tot uiteindelijk ook hij werd onthoofd. De boeken vermelden 287 als het jaar van zijn wrede dood. Nauwelijks een eeuw later, het christendom had alsnog wortel geschoten in het Romeinse Rijk, liet de bisschop van Valais de beenderen van de martelaren opgraven en plechtig herbegraven bij de steile rotswand. Hij liet er ook een kapel bouwen. De kapel groeide uit tot een basiliek,

naast de basiliek verrees de abdij en Agaunum ging Saint-Maurice heten.

OVERTOCHT

Sint-Mauritius nam een deel van het takenpakket van de Romeinse god Mercurius over. Hij werd niet alleen beschermheilige van de voetsoldaten, maar ook van de handelsreizigers. Friezen die in de middeleeuwen op het punt stonden de Grote Sint-Bernhardpas over te steken, de besneeuwde toppen in de verte zagen liggen, smeekten op zijn graf bij de abdij een veilige overtocht af. En wanneer ze er na een reis vol ontberingen op de terugreis uit Rome weer langskwamen, zullen ze hun schutspatroom bedankt hebben voor zijn bescherming.

Een enkeling deed de gelofte bij thuiskomst een kerk te stichten. Dat zal ook het geval zijn geweest in Ijlst, dat rond het begin van de dertiende eeuw ontstond als een kleine handelsnederzetting. Het eenvoudige houten kerkje dat er verrees, werd aan Sint-Mauritius gewijd. Hetzelfde gebeurde in Hidaard, Irsum, Idzega en Oldeholtspade: allemaal hebben ze de heilige Mauritius als schutspatroom.

Het scheidt een band tussen deze Friese plaatsen en een bescheiden stadje in de Zwitserse Alpen. Behalve een bedevaartsoord – ook een tak van de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela gaat er voorbij – is het abdijcomplex de belangrijkste bezienswaardigheid van Saint-Maurice. Glas-in-loodramen in de kloosterkerk verbeelden het verhaal van Mauritius, op het altaar staat hij zegevierend afgebeeld. Achter de kerk ligt de archeologische vindplaats. Een magnifieke zwevende overkapping behoedt de kwetsbare muurrestanten voor de weersinvloeden en de bezoekers voor vallend gesteente. In de loop der eeuwen knielden pelgrims, voetsoldaten en handelsreizigers bij de nu vervallen graf-tombe. Koningen stegen van hun paarden en boden hun geschenken aan. In de schatkamer van de abdij blinken goud, zilver en edelstenen van de vele uitgestalde kunstvoorwerpen de bezoekers tegemoet.

Binnen een kwartier brengt de trein me van Saint-Maurice naar Martigny, aan de voet van de klim naar de Sint-Bernhardpas. Een museum daar vertelt het verhaal van de beroemde reddingshonden met de tonnetjes om hun nek. De naam Barryland verwijst naar de legendarische hond Barry, die veertig mensen het leven zou hebben gered. Behalve over de Sint-Bernardshonden zelf – ik mag er een aaien – leert de expositie me veel over de pelgrims, soldaten en handelaren die hier voorttrokken en de zware omstandigheden en gevaren op de pas. Voor middeleeuwse reizigers uit het vlakke Friese land moet het een ongekend avontuur en tegelijk een levensgevaarlijke expeditie zijn geweest.

Pal naast het museum getuigt een Romeinse arena stilte van de eeuwenoude geschiedenis. Minstens zo boeiend zijn de resten van de Romeinse weg die ertegenover liggen. Julius Caesar, Karel de Grote, Napoleon en honderdduizenden naamloze anderen gingen erover voorbij. Heel veel Friezen ook, onder hen degenen die de heilige Mauritius mee terug namen naar Friesland.

Ik ben van plan de volgende dag de pas over te gaan. In mijn rugzak draag ik het amulet van Sint-Mauritius dat ik in de abdij heb gekocht. Ik weet me beschermd en heb alle vertrouwen in de goede afloop. Per slot van rekening staat de wijnstok in mijn IJlster voortuin er al jaren prachtig bij. En de stad is in de afgelopen acht eeuwen ook nooit getroffen door een lawine.

Saint-Maurice en Martigny

Alle informatie over bereikbaarheid, accommodaties, bezienswaardigheden en fiets- en wandelmogelijkheden in de omgeving van Saint-Maurice is te vinden op: www.martigny-region.ch

Voor toeristische informatie in het Nederlands: www.myswitzerland.com/nl

De abdij van Saint-Maurice heeft een eigen website: www.abbaye-stmaurice.ch